

AASTAARUANNE 1998

I. Üldist

1802. a. asutatud Tartu Ülikooli Raamatukogu tegutseb 1997. a. kinnitatud põhikirja järgselt rahvus- ja riikliku universaalse teadusraamatukoguna. Tartu Ülikooli struktuuris oli ta I prorektori prof. Toivo Maimetsa (kuni 1.06.) ja pärast rektoraadi vahetust rektor prof. Jaak Aaviksoo vastutusallas (alates 1.06.).

Raamatukogu juhtisid direktor Peeter Olesk, tehnoloogiadirektor Toomas Liivamägi, majandusdirektor Heiki Epner.

Aastat võiksid jääda iseloomustama kaks märksõna: **INNOPAC** ja **raha**.

Aruandeaastal elas kogu raamatukogu integreeritud raamatukogusüsteemi INNOPAC juurutamise tähe all. Üleriigilise raamatukoguhoidjate kongressi esimesel päeval, 22. oktoobril toimus küll INNOPAC-i pidulik avamine, kuid praktikas see siiski käiku ei läinud. Raamatukogu sisemises töökorralduses ja lugejateeninduses aasta erilisi muutusi veel kaasa ei toonud, need on ettevalmistamisel.

Alafinantseerimine, võrreldes teiste Eesti teadusraamatukogudega, on saanud tõsiseks takistuseks asutuse sihipärasel arendamisel. Murrangut ei toimunud ka sellel aastal, kuid sellest hakati kõnelema valjuhäälselt ja TÜ rektoraadi kaasabil. Haridusministri käskkirjaga 23.04.1998 nr. 105 moodustatud komisjoni (G. Aher, L. Sade, A. Kommer, A. Heinaru, T. Valm, T. Liivamägi, M. Poljakov, M. Ideon) tegevus soikus üsna pea. Taotlused TÜR-i väljatoomiseks riigieelarves eraldi real ei saanud teoks.

Mitu osakonda tähistasid oma 40. sünnipäeva (käsikirjade ja haruldaste raamatute, teatme- ja teadusbibliograafia, komplekteerimisosakond) — 1958. aastal anti ülikooli raamatukogule teadusliku raamatukogu staatus, millega kaasnes töötajaskonna kasv ja struktuuri ümberkujundamine. 14. aprillil said kunagise reserv-vahetusfondi osakonna baasil loodud vana raamatu ja rekataloogimisosakond 20 aastaseks.

1998. aastal hakkas täisvõimsusega tööle konverentsikeskus, kus väljastpoolt raamatukogu on oma loenguid, teadus- ning rahvusvahelisi konverentse, aastapäevaüritusi jne. läbi viinud 84 asutust ja organisatsiooni, alates TÜ allasutustest, lõpetades EV Riigikoguga. Ka Tartu linna volikogu peab seal oma istungeid.

Teist korda anti välja raamatukogu aastapreemiad. I preemia sai M. Poljakov tubliduse ja asjalikkuse eest raamatukogutöötajate palkade ja töö väärtustamise eest ülikoolis; kolm III preemiat said M. Onga visa töö eest URBIS-e projekti elluviimisel ja INGRID-i tesauruse toimetamisel, I. Smuškina raamatukogu tutvustava videofilmil "Hortus secretorum in Bibliotheca Universitatis Tartuensis" eest, R. Sonn asjatundliku ja lahke konsultanditöö eest restaureerimisküsimustes.

Koostöös Tartu Maavalitsusega avati raamatukogu ruumides Tartumaa Euroinfo Keskus.

Meiepoolset soovil saatis Melloni Fond jaanuaris raamatukoguga tutvuma kolm USA ülikooliraamatukogu direktorit — Robert M. Hayes (Los Angeles), Paul H. Mosher (Philadelphia), Martin D. Runkle'i (Chicago), kes koostasid ja esitasid ülikooli ning raamatukogu juhtkonnale kirjaliku raporti üldmuljetega ja analüüsi-võrdluse teiste Ida-

Euroopa ja Ameerika raamatukogudega. Paljusid maailma raamatukogusid näinud ameeriklastest ekspertide olulisimad seisukohad olid järgmised:

- kui komplekteerimissummad jäävad senisele tasemele, ei ole Tartu Ülikoolil võimalik täita strateegilises arengukavas ettenähtud teadus- ja õppeülesandeid;
- teenindus on kvaliteetne, võrreldes paljude Ida-Euroopa raamatukogudega (meeldiv üllatus ameeriklaste jaoks);
- probleeme personali kvalifikatsiooni osas ei nähtud, küll aga raamatukogu struktuuris ja asendis ülikoolis (struktuur meenutavat Ameerika raamatukogude omi 1950-ndatel aastatel);
- et raamatukogu funktsioonid on palju-palju laiemad kui ülikooliraamatukogudel tavaliselt, oleks loomulik, et riik teda ka vastavalt toetaks.

Ameerika professionaalide sõltumatu ja omakasupüüdmatu hinnang TÜR-i tegevusele on andnud juhtkonnale kindlust tegutsemiseks ja rektoraadil aidanud mõista raamatukogu rolli ülikoolis.

II. Töötajad

Seisuga 1. jaan. 1998 oli raamatukogus 293,25 ametikohta (331 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 223,75 ametikohta (249 töötajat), abipersonali 69,5 ametikohta (82 töötajat).

Seisuga 31. dets. 1998 oli raamatukogus 298,25 ametikohta (334 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 227,5 ametikohta (251 töötajat), abipersonali 70,75 ametikohta (83 töötajat).

Kui 1997. aastal koondati raamatukogus 11,25 ametikohta, sh. 8,75 raamatukogunduslikku ametikohta ja majanduspersonali 2,5 ametikohta, siis aruandeaastal kasvas personal 5 ametikoha võrra. Aasta algusega võrreldes töötas raamatukogus aasta lõpus 4 inimest rohkem.

Raamatukogunduslikust personalist oli ülikooliharidusega 183, rakenduskõrgharidusega 6 ja keskkharidusega 62 töötajat. Kõrgema raamatukogundusharidusega oli 40 inimest, teaduskraad oli kuuel töötajal.

1998. aastal moodustati raamatukogus juurde kolm uut (peaspetsialisti) ametikohta: andmetöötlusosakonda infotehnoloogia (IT) projektijuhi (alates 15.07.) ning peaspetsialisti MARC-vormingute ja normandmete ohje alal (alates 1.02) ja teadusosakonda pearaamatukoguhoidja ametikoht (alates 07.09.).

IT projektijuhi Ülo Treikelderi tööülesanneteks on raamatukogu infotehnoloogilise mudeli koostamine ja perioodiline ülevaatamine, infotehnoloogiline arendustegevus, pidev personaalarvutite hooldus.

Peaspetsialisti MARC-vormingute ja normandmete ohje alal Külli Moonti tööülesanneteks on välja töötada koostöös INNOPAC-süsteemis andmebaase koostavate osakondadega andmesisestuse skeemid, lähtudes kehtivatest kirje- ja kataloogimisreeglitest, USMARC-standardist, kasutajate infootsingu ning raamatukogu sisetöö (laenutuste registreerimine, statistika jm.) vajadustest; normandmete ohje korraldamine.

Pearaamatukoguhoidja Malle Ermeli tööülesanneteks on osalemine raamatukogu uuringute läbiviimisel ja meetodikate väljatöötamisel, koostöö arendamine kodu- ja välis-

maa raamatukogudega, raamatukogu töötajate täiend- ja ümberõppe korraldamine, raamatukogu 200. aastapäeva tähistamise ettevalmistamine.

Alates 07.09. asus Malle Ermeli asemel personalijuhhi kohale Tiina Kuusik ja alates 15.07. asus Ülo Treikelderi asemel komplekteerimisosakonda juhutama Kertu Uri.

III. Komplekteerimine

1998. aastal mõjutasid raamatukogu komplekteerimist summade jätkuv vähenemine ja ettevalmistused INNOPAC-iks. Teoreetilises plaanis jäävad aastat meenutama märksõnad *Conspectus* ja komplekteerimise koordineerimine.

1998. aastaks eraldati komplekteerimisrahaks 7,0 miljonit krooni, mis on 96,6% 1997. a. summast ja 64,8% 1996. a. omast. Väljaannete, eriti võõrkeelsete, hinnad on kasvanud aga kuni 20%. Raamatukogu kogude arendus on seetõttu sisuliselt seiskunud. Komplekteerimissummade vähenemine on tõstnud töötajate töökoormust ja vastutust — laekunud soovide hulgast tuli välja valida väljaanded, mille tellimine oli möödapääsmatu, konsulteerida potentsiaalsete kasutajatega, uurida leidumust teistes Eesti raamatukogudes ja lõpuks otsida koht, kust sai väljaande kõige soodsama hinnaga. Koostöö teiste Eesti raamatukogudega muutus seetõttu eriti aktuaalseks. Eelkõige kooskõlastati ülikallite teadusajakirjade ja andmebaaside ostmist. 1998. aastal alustati ühistellimuse (kui tunduvalt odavam) ettevalmistamist elektroonilistele ajakirjadele ja andmebaasidele kõigi ELNET Konsortsiumi kuuluvate raamatukogude jaoks. (Selle töö koordineerimiseks loodi konsortsiumi juurde vastav töögrupp.)

Kuna raamatute ostmisvõimalused on piiratud, otsiti pidevalt alternatiivseid raamatute ja ajakirjade saamisviise — olulisi väljaandeid püüti tellida vahetuse teel või paluti neid kinkida. Raamatukogule osutasid abi mitmesugused välismaised abiprojektid ja organisatsioonid. Nii jätkus näiteks Ameerika Ida- ja Kesk-Euroopa ajakirjade annetusprojekt, mille toetusel saadi ajakirju nii tasuta (82 nimetust) kui ka soodushinnaga (31). Kirjastuse “Karger” ajakirju ja monograafiaid oli võimalik jätkuvalt tellida 80%-lise hinnasoodustusega. *IEEE Computer Society* programmi “Instant Library” raames saadi 1998. aastal juurde uusi nimetusi ajakirju (neid on nüüd 18; aastal 1993, kui projekt käivitus, oli nimetusi vaid 8). Ameerika Matemaatikaühing võimaldas raamatukogul 30%-lise hinnalandumisega tellida ühingu poolt väljaantavaid ajakirju, projekti *Deutsche Forschungsgemeinschaft* raames saadi tasuta 4 ajakirja jne.

Võõrkeelseid õpikuid ei saanud rahapuudusel peaaegu üldse osta, kuigi ülikoolis on avatud rida uusi erialasid, suurenenud on välisüliõpilaste ja avatud ülikooli erialade arv.

Venekeelse kirjanduse komplekteerimise põhimõtteid vaadati aasta jooksul mitmel korral üle ja ühtlustati muu võõrkeelse kirjanduse komplekteerimise põhimõtetega, samuti vähendati eksemplaarsust.

Seoses INNOPAC-i rakendamisega muutus aktuaalseks *Conspectus* (metoodika, mis annab raamatukogu kogude koordineeritud arendamiseks ja olemasolevate kogude hindamiseks), millega tutvuti veebruaris, märtsis ja augustis toimunud seminaridel ja ERÜ koosolekutel. Arutelude käigus on selgunud, et senised, alates 1994. aastast kehtinud komplekteerimisvaldkonnad ja -tasandid (A-, B-, C-tasand) on vananenud.

1) Eesti trükis

Sundeksemplari laekumine on tunduvalt paranenud. Lahenemas on sundeksemplarina saabuvate pisitrükiste probleem — metoodikanõukogu otsusega pandi paika pisitrükise töötlemise ja säilitamise põhimõtted raamatukogus (vt. XIII, 2). Enam-vähem valmis sai pisitrükiste mappide temaatika ja jaotus. Sundeksemplariid ja Tallinnast tellitud raamatud saavad raamatukokku aga liiga hilja — põhjuseks juba aastaid kestnud transpordiprobleemid. Eesti trükiste juurdeostmisel on samuti vähendatud eksemplaarsust, ka õpikute osas.

1998. aastal suurenes Eestis väljaantavate ajalehtede nimetuste arv, aga ajalehekomplektidest jäi ikka ja jälle numbreid saamata, eriti suvekuudel. Keeruline on olukord ka Eestis väljaantavate venekeelsete trükistega, millest paljud ei jõua Tartu raamatupoodidesse ja seetõttu oli raskusi lisaeksemplaride hankimisega.

Rahanappuse tõttu loobuti juba 1970-ndatel aastatel moodustatud Tartu Ülikooli trükiste arhiivkogu edasises komplekteerimisest (komplekteerimis-, kataloogimis- ja hoiuosakonna ühisotsus 23. septembrist). Nimetatud kogu jätkamine kaotas oma mõtte ka seoses sundeksemplari seaduse kehtestamisega.

Kui varem sai raamatukogu ülikooli kirjastuses väljaantud dissertatsioonid tasuta (70 eksemplari, mis olid mõeldud ülikooli teadussaavutuste levitamiseks), siis alates 1998. aastast tuleb raamatukogul dissertatsioonid ise välja osta. See asjaolu hakkab ilmselt peagi piirama vahetussuhteid teiste raamatukogudega.

2) Trükiste järelkomplekteerimine

Järelkomplekteerimisel oli pöhirõhk endiselt eesti rahvustrükise ja *Estica*-kirjanduse lünkade täitmisel ja eksemplaarsuse suurendamisel. Trükiseid saadi nii annetuste kui ka ostudena, viimaseid siiski tunduvalt vähem. Ostudeks kulutati 66 834 kr., vana raamatu keskmiseks hinnaks kujunes 71,2 kr. Ostude hulgas oli raamatukogu jaoks uusi nimetusi 210. Raamatuid osteti 13 eraisikult (enim H. Vapililt, *Estica*'t ja geograafilisi kaarte), kahelt raamatuoksjonilt ja antikvariaatidest "Mr. Kolk" Tallinnas, "Ad. Astra" Viljandis, "Liber" Tartus. Oksjonitelt osteti näit. "Kes nuttes külvavad..." (1860), "Aafrika viimne kuningas" (1939), perioodikaväljaannete "Tiiu Tasane", "Perekonnaleht" jne. puuduvaid numbreid/aastakäike.

Suurimad annetused olid perekond von Kruedenerilt Saksamaalt (sealhulgas 1144 eks. *Estica*-kirjandust) ja Helene Kulpalt abikaasa Rudolf Kulpa peamiselt vanemat filosoofialast kirjandust sisaldav raamatukogu.

3) Käsikirjad

Käsikirjakogusse saabusid H. Kulpa annetusena Rudolf Kulpa isikuarhiivi materjalid ja täiendusi Udo Ivaski fondile (peamiselt H. Kulpa kirjavahetus tema kohta, üksikud originaaldokumendid ja -joonistused). Täiendavat materjali laekus veel R. Blumi (kirjad, biograafilised dokumendid), H. Palametsa (aukirjad, kutsed, materjalikogumikud TÜ lähiajaloo kohta), V. Pärtelvoja (päevikud), J. Lotmani (kirjade koopiad) ja V. Masingu (TÜ juubelikirjutised) materjalidele.

4) Fotod, kunst

Kunstikogusse lisandus üks graafikamapp vanema võõrkeelse kirjanduse kogust, eesti kunstnike poolt loodud eksliibriseid, M. Nõmmela pastell “Maastik” ja K. Taniloo-Tekkeli annetatud “Apollo 11” mälestusmedal.

Fotokogusse lisandusid pildid üritustest ja sündmustest raamatukogus ja üksikud portreefotod TÜ varasematest professoritest. Vana foto väärtuslikumaks tulemeks olid Vabadussõja Valga soomusrongi pataljoni pildid.

IV. Kataloogitöö

Kaart- ja elektronkataloogi koostamine jätkusid sellelgi aastal paralleelselt. Aruande-aastal kataloogiti arvuti abil 56% saabuvast kirjandusest (1997. a. 60%). Arvestades peatset üleminekut INNOPAC-ile, otsustati 1998. a. sügisest sisestada elektronkataloogi kõik ladina tähestikus teavikud, mis on ilmunud alates 1945. aastast (viimase nelja aasta jooksul sisestati elektronkataloogi ainult 1990. aastast ilmunuid). Kataloogimissektoris muudeti töökorraldust — suures osas lõpetati kirjade redigeerimine, mis tähendab seda, et iga kataloogija vastutab ise oma töö eest, jääb ainult pisteline kontrollimine. Kirjete redigeerimisest vabanenud töötajad alustasid retrokonverteerimisega (põhi- ja õppekogu varem kataloogitud teavikute arvutis arvelevõtmine, kohaviidastamine, täispika kirje koostamine, hõlmates kõiki erinevais kogudes paiknevaid dubletteksemplare).

Ülikooli õppetoolides ja muudes struktuuriüksustes ollakse üha rohkem huvitatud ülikooli raamatuvara koondkataloogi loomisest. Aasta jooksul nõustati koondkataloogi loomise küsimustes allasutustes raamatukogudega tegelevaid töötajaid.

1997. a. loodud tesauruse töögrupp jätkas vaba märksõnastamise kõrvalproduktina kujunenud tesauruse süstemaatilist korrastamist — sinna lisati juurde uusi märksõnu, palju lähedasi märksõnu viidi aga kokku. Tesaurus töötatakse nüüd läbi tervikuna tähestikjärjestuses, mitte valdkonniti nagu varem. See peaks andma parema ühtlustamisvõimaluse. Jõuti *k*-täheni. Aasta lõpuks oli tesaurus 13 881 märksõna.

Mahukas töö (ligi 27 000 üksiknumbrit) tehti vana perioodika rekataloogimisel: varasemal ajal eri kohaviitade alla hajutatud ühe nimetuse üksiknumbrid viidi kokku ühe kohaviida alla, puuduvad nimetused kataloogiti, s. t. fond ja kataloogiti viidi vastavusse.

1998. a. täienesid raamatukogu kataloogid ja kartoteegid järgmiselt:

- 1) Raamatutele ja erilaadsetele materjalidele (dissertatsioonid, autoreferaadid, auhinna-tööd, separaadid, geograafilised kaardid) koostati 12 098 kirjet (1997. a. 11 805), neist arvutit 6723 (1997. a. 6623), geograafilisi kaarte kataloogiti 431 nim.
- 2) Retrokonverteeriti 850 nim., millele õppekirjanduse osakond lisas üle 6 000 eks. dublette oma lugemissaalist ja hoidlast.
- 3) Rekataloogiti 4685 nim. raamatuid ja 26 985 nr. perioodikat.
- 4) Tähestik- ja kohakataloogidesse liideti u. 56 000 (1997. a. 50 000) kaarti.

- 5) Liigitati 18 678 nim. (1997. a. 20 030) raamatuid ja jätkväljaandeid, sellest elektronkataloogi 12 529 ehk 67% (1997. a. 12 626 ehk 63%). Märksõnastati 18 490 teavikut (1997. a. 19 128), sellest 12 529 elektronkataloogi (1997. a. 16 626).
- 6) Süstemaatilistesse kataloogidesse liideti 29 523 (1997. a. 37 825) kaarti.
- 7) Märksõnakataloogidesse liideti 4 450 (1997. a. 7993) kaarti.
- 8) Kataloogidest eemaldati u. 9400 kustutatud raamatute kaarti (1997. a. 9000).
- 9) Süstemaatilist kataloogi redigeeriti 20 700 (1997. a. 41 400) kaardi ulatuses (mahukamalt rubriigis *religioon*), süstemaatilist kataloogi täiendati 121 rubriigiga, aineleendit 286 uue märksõnaga. Märksõnakataloogi redigeeriti 5 190 kaardi ulatuses.
- 10) Perioodikaväljaannete kataloogimise kohta vt. lisa VIII.
- 11) *Estica* alfabeetiline ja märksõnakataloog täienes uudiskirjanduse jooksva läbitöötamise käigus u. 450 uue nimetusega.
- 12) Valmis 5 käsikirjafondi nimistut — A. Valmet (f. 123), V. Hiie (f. 92), V. Sinaiski (f. 132), H. Moosbergi (f. 85) ja TÜR-i arhiivi (f. 4, nim. 3) 1995. a. jaotus.
- 13) KHO kaart- ja sedelkataloogid (alfabeetilised ja süstemaatilised) täienesid u. 3000 kirje võrra, sealhulgas
 - jätkus Lääne-Euroopa 16. saj. I poole trükiste kirjeldamine (85 nim.), kataloogiti KHO-sse saabunud uued rariteedid;
 - jätkus F. L. Schardiuse autograafide kogu saksakeelsete autograafide kirjeldamine (154), redigeeriti varasemaid kirjeid, kirjeldati käsikirjaarhiivide täiendused;
 - kataloogiti kunstikogu uued tulmed (26 nim.) ja fotokogu kataloog täienes 883 nim. võrra.

V. Bibliograafiatöö

Bibliograafiatöös oli 1998. a. käsil viis teemat, mille kohta koostatakse kartoteeke või andmebaase. Töö lõpp-produktiks on aga suures osas bibliograafiaväljaanded.

- 1) **Tartu Ülikool. Ajalugu. Õppejõudude, teenistujate ja kasvandike biobibliograafia (1632–1710, 1802–1998→)** (täitjad M. Kümnik (juh.), A. Laumets, M. Suurväli, S. Tammoja, A. Kõre).

Raamatukogusse aasta jooksul saabuvad teemakohased trükised töötati läbi *de visu*. Välismaal ilmunud TÜ õppejõudude töid saabub raamatukokku endiselt vähe. Informatsiooni nende kohta saadakse ülikooli aruandlusest (trükistena 1995–1997 kohta) ja viimasel ajal üha rohkem allasutuste publitseeritud aastatälevaadetest (*annual report* jt.) ning magistri- ja doktoritöödes esitatud kirjandusloeteludest ja töödele lisatud välismaal ilmunud artiklite koopiatest. Väikesetiraažilisi, kindla isikute ringi tarbeks paljundatud konverentside materjale on üha raskem kätte saada. Ka sellel aastal tuli õppejõududelt küsida raamatuid või andmeid, et kirje õige saaks. Kaarte arvutiväljatrükkidena TÜ-s kaitstud väitekirjade kohta saadakse teist aastat otse kataloogijatelt. Eesti ajakirjanduse bibliograferimine on muutunud keerulisemaks, nimetusi ilmub palju ja nende väljaselgitamine,

mis võiksid sisaldada ülikooliga seotud materjale, on keeruline. Lahendamata jäi küsimus, kas kõik, just ajalehes avaldatu, väärib nii üksikasjalikku bibliografeerimist kui seni. Üldse bibliografeeriti 8203 nim. (u. 1000 võrra vähem kui eelmisel aastal) ja dubleeriti 3064 kaarti, kartoteeki liideti 10 604 kaarti. Kartoteegi ajaloo-osa tarbeks märksõnastati 2415 kaarti. Materjal aastate 1987, 1990 ja 1992 kohta on sisestatud ka arvutiandmebaasi. Aruandeaastal oli töös väga mitmes järgus kümme TÜ bibliograafia-aastaraamatut, millest trükivalgust ei näinud kahjuks ükski. Kõige valminumaks sai 1992. a. ilmunud tööde bibliograafia (maht 3200 kirjet, kirjed on redigeeritud, sisestatud, märksõnastatud).

2) **Teaduste ajalugu Eestis (1956–1998→)** — kartoteek täienes ainult 25 nim. võrra.

3) **Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944** (täitjad K. Taal (juh.), H. Solba).

Jätkati eesti- ja võõrkeelse perioodika (“Muusikaleht”, “Kasvatus”, “Eesti Spordileht”, “Zeitschrift für Ethnologie”, “Zeitschrift für Geopolitik”, “The Contemporary Review” jne.) ning Vabadussõda käsitleva kirjanduse (“Vabadussõja Tähistel”, “Vabadusmonument”, “Vabadussõja lood”) bibliografeerimist. Viidetest ja kirjanduse loeteludest välja kirjutatud raamatute ja artiklite kirjeid võrreldi juba kartoteegis olevatega. Kokku bibliografeeriti 1758 nim., süstematiseeriti 560 nim. ja kartoteeki liideti 1397 kaarti.

4) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–1998→ (Vene aladel ilmunu). ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–1998→** (täitja M. Onga).

Aasta lõpus liideti üheks andmebaasiks seni lahus olnud URBIS ja URBED. Andmebaasi jaoks selgitati välja 957 uut nimetust, sisestati 1050 kirjet ja märksõnastati 897 nim. Andmebaasi abivahendeist said URBIS-märksõnastiku inglise-eesti ja eesti-inglise versioon praktiliselt valmis, vene-inglise versioon vajab veel tööd.

Kontaktid ja koostöö idapoolsete soome-ugri keskustega sujusid normaalselt, raskusi oli andmete saamisega Handi-Mansiiskist ja Jamali-Neenetsi ringkonna raamatukogust.

URBIS-e temaatikaga oli seotud kaks rahvusvahelist konverentsi — Karjalas ja Krimmis.

5) **Raamatukogunduse uudiskirjandus**

Raamatukokku saabuva uudiskirjanduse põhjal *Pro-Cite*'s koostatav bibliograafiline andmebaas täienes 263 nim. võrra. Andmebaasis sisalduval materjalil on neli väljundit: 1) Eesti teadusraamatukogude raamatukogundusliku uudiskirjanduse koondandmebaas, 2) ajakirjas “Raamatukogu” avaldatavad koondnimestikud, 3) teadusosakonnas säilitatav andmebaas, 4) TÜR-i koduleheküljel kättesaadavad kuu- ja aastanimestikud.

1998. a. alustati raamatukogu teatmearhiivi korrastamist — suund võeti bibliografeeritavate teemade vähendamisele ja ainult enamkasutatavate täiendamisele, nende baasil andmebaaside koostamisele. *Pro-Cite* andmebaasi sisestati kolme teema materjale: täielikult “Maailma maad” (666 kirjet), “Rahvameditsiin” (417 kirjet), osa “*National Geographic*’ust” (574 kirjet). Et teatmekirjanduse saalis puudub arvuti lugejateeninduseks,

jätkatakse paralleelselt kaartide tegemist teatmearhiivi jaoks, kuhu lisandus 2674 kaarti, neist 2389 annoteeritud (näit. "Maailma maad" — 363, "Alternatiiv- ja rahvameditsiin" — 160, "Kes on kes?" — 85 jne.). Kirjandust võib teatmearhiivist leida 322 teemal, lisaks 106 isiku kohta. Jätkati *Estonica* bibliografeerimist (1499 nim.) TÜR-i tellitud Venemaa, Läti, Leedu venekeelsetest ajalehtedest.

Jätkati 1996. a. alustatud temaatiliste mappide koostamist ja täiendamist. Neid on praegu 12 teemal: ajalehtede/ajakirjade sisukorrad, diplomaatia, "Estonia" katastroof, etikett, IME-st rahareformini, kirjandust maade ja linnade kohta, kuidas kirjutada elulugu, kuninglikud pered, narkomaania, rahvakombed tähtpäevade puhul, toalilled, veinid.

Bibliograafid koostasid nii suuliste kui ka kirjalike päringute alusel 5 (241 nim.) teemanimestikku: "Gore Vidali raamatud Tartu Ülikooli Raamatukogus", "Eesti ja ristiriitlid", "Eesti telefoniside ajaloo alane kirjandus Tartu Ülikooli Raamatukogus", "N. Vavilovi kohta leiduvad uuemad venekeelsed raamatud Tartu Ülikooli Raamatukogus", "Johan Laidoner".

Kaastöö retrospektiivsele rahvusbibliograafiale (vt. XI).

VI. Töö kogudega

Seisuga 31.12.1998 oli raamatukogus 3 743 634 a.-ü. trükiseid ja erilaadseid materjale.

Hoidlates jätkus tavapärase töö — vastavalt kogude kasvu paigutati neid ümber (kokku 5691 laudimeetrit), kontrolliti järjestust, suunati lagunenu raamatuid kõitekotta ja restaureerimisele-konserveerimisele, kontrolliti ülikooli õppetoolidest ja laboritest tagastatud kirjanduse dubletsust, jooksvalt ja retrospektiivselt märgistati eestikeelsete trükiste arhiiveksemplare.

Mittevajalike ja aegunud trükiste kustutamine oli ulatuslikum kui viimastel aastatel — 63 860 (1997 — 35 515) arvestusüksust, sellest põhikogus 21 383 eks. (135 eestikeelset), õppekirjanduse kogus 34 195 eksemplari, viimane valdavalt aegunud arstiteaduslik, tehnika-, geograafia- ja ajaloolane kirjandus.

Elektroonilisele raamatukaitse süsteemile vaatamata varastati inventuuri andmetel aastatel 1997–1998 õppekirjanduse lugemissaalist ligi 500 raamatut, teaduskirjanduse avakogust kadus aga 330 raamatut, s. o. peaaegu sama palju kui nendel aegadel, kui turvasüsteemi ei olnud.

Oktoobris toimunud meetodikanõukogu koosolekul otsustati, et Eesti trükise esimest sündeksemplari (ARH, ilm. alates 1997. a-st) hakatakse hoidma omaette koguna hoidlas C5, samas säilitatakse valikuliselt temaatiliste mappide või karpidena ka pisitrükised, kirjeldamise ühikuks mapp/karp. Oktoobris oli kogu suurus 7223 eks. raamatuid ja jadaväljaandeid, 176 kaarti ning 410 nim. 1997. aasta ja 416 nim. 1998. aasta ajalehti. Kogu hooldaja on K. Ainz.

Reservkogu läbitöötamise tulemusena ning ostudest ja annetustest täienesid varu- ja vahetuskogu 6989 eks. võrra, mis ka kataloogiti ja hoidlasse paigutati. Viimastel aastatel ülikooli õppetoolidest üle antud kirjandust ei saadud aga eriti läbi töötada, kuna need seisid jätkuvalt hügieenisektoris puhastamise ootel.

TÜ Kunstimuseum andis humanitaarraamatukogule üle seni seal paiknenud vana ajaloo seminari kogu rohkem kui 250 raamatut, mis on endise seminariraamatukogu ajalooliste kogude terviklikkuse seisukohalt tähtis, haruldasemaid 16.–18. sajandi väljaandeid võeti küll ka peakogusse.

1998. a. toetas Eesti Teadusfond jätkuvalt kahte projekti, mille kaasabil sai süvendatult tegelda kogude korrastamise ja vastavate andmebaaside loomisega.

1) Andmebaas “Baltisaksa kunst Tartus” (1997–1998, täitjad I. Kukk TÜR-ist ja E. Preem Tartu Kunstimuseumist) hõlmab nii TÜR-i, Tartu Kunstimuseumi, Eesti Rahva Muuseumi kui ka teised Tartu väiksemad kogud. Aasta jooksul sisestati andmebaasi 850 kirjet peamiselt Tartu teiste kunstikogude varadest. Aasta lõpuks sisaldas andmebaas kokku 1450 kirjet.

2) “Prof. J. Lotmani isikuarhiivi teaduslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi loomine Tartu Ülikooli Raamatukogus” (1997–2000, täitjad M. Rand, T. Šahhovskaja ja granti alusel teadur T. Kuzovkina). Lõpetati kogu arhiivi puhastamine, sorteerimine ning süstematiseerimine põhirubriikidesse. Z. Mintsi materjalid eraldati iseseisva arhiivi moodustamiseks. Süstematiseeriti J. Lotmani nelja monograafia materjalid. Arvutisse sisestati J. Lotmani viimastel eluaastatel sekretärile dikteeritud tekste. Kaartidele kataloogiti 6000 J. Lotmanile adresseeritud kirja 824-lt korrespondendilt.

Avatud Eesti Fondi ja *Open Society Institute*'i rahadega (projekt “Keele- ja muusikaõppekeskus Tartu Ülikooli Raamatukogus”) komplekteeriti ja seati töövalmiks helitöötlussüsteem vanade ja hävimisohus helikandjate digitaliseerimiseks, mille elluviimisel saadi tehnilist abi ja informatsiooni Kirjandusmuuseumi helikabinetist.

1998. a. juunis lõppes 1992. a. alanud raamatukogudevaheline ühisprojekt aastatel 1919–1940 ilmunud eestikeelsete ajalehtede mikrofilmimiseks. Selle tulemusena on raamatukogus nüüd tagatisfond — 111 nim. mikrofilmitud ajalehti 1094 rullil. (Vt. ka XI.)

Käsitajalistest materjalidest korraldati H. Moosbergi (f. 85, 212 s.), V. Hiie (f. 92, 202 s.), V. Sinaiski (f. 132, 46 s.) isikuarhiiv, töötati läbi raamatukogu arhiivi (f. 4., nim. 3) 1995. a. materjalid (54 s.), kokku 19 säilikuga täiendati kolme isikufondi, manuskriptide kogu ja raamatukogu arhiivi. Jätkus töö F. L. Schardiuse autograafikoguga, viidi läbi kogu inventuur.

Fotokogusse korraldati aasta jooksul laekunud ja ka varasemaid fotosid (kokku 883 nim.), kunstikogusse korraldati uued tulmed.

Humanitaarraamatukogus lõpetati keeleteaduse seminari inventuur. Füüsikaraamatukogu hoidlas vahetati vanad jäigad metallriiulid liikuvate vastu, seoses sellega saadi varuruumi. Uute riiulite paigaldamine väiksesse ruumi tähendas u. 20 000 eks. korduvat ümbertöstmist ja uuesti järjestamist.

Temperatuuri ja õhuniiskust mõõdeti raamatukogus 26 punktis 1–2 korda nädalas. Äärmiselt vihmane suvi mõjutas tugevasti hoidlate mikrokliimat. C-korruse hoidlates tõusis õhuniiskus 70–78%-ni, lugemissaalides aga 85%-ni. Kevadel ja suve alguses tõusis temperatuur KHO hoidlas kuni +25°-ni.

Aasta jooksul puhastati ja desinfitseeriti laekunud isikuarhiive (V. Bezzubov, U. Ivask, H. Palamets) ja ÕES-i raamatuid, lõpetati J. Lotmani käsikirjade puhastamine ja desinfitseerimine.

VII. Lugejateenindus

31. dets. 1998. a. oli raamatukogus registreeritud 23 162 lugejat (vt. ka lisa XII).

Aprillikuust läks endise kontroll-laua asemel käiku (uus) **infoaud**, kus toimub lugejate registreerimine ja kus esmaspäevast laupäevani töötavad hoiuosakonna, pühapäeviti teiste osakondade töötajad.

Kogu aasta vältel korrastati lugejate andmebaasi, töötati välja lugejate registreerimise juhend ja laenusreeglid tööks INNOPAC-is. Valmis uue, plastik-lugejapileti kavand, eel-tööd uue lugejapileti kasutuselevõtuks on tehtud.

Õppekirjanduse lugemissaalist eraldati fonoteegi jaoks Akadeemia tänava poolne osa. Koos multimeedia klassi jaoks eraldatud osaga on õppekirjanduse lugemissaalis kohtade arv vähenenud poole võrra. Lugemissaalis on praegu u. 100 lugejakohta.

Aprillis paigutati lugejatele kataloogisaali veel neli terminali juurdepääsuks elektron-kataloogile.

Lugejateenindus töötas INNOPAC-i rakendamiseks valmistudes. Aasta jooksul suurenes teaduskirjanduse avakogu, mis täienes u. 8000 eksemplari võrra — sinna võeti praktiliselt kogu komplekteeritav teaduskirjandus. Aasta lõpuks oli avakogu maht u. 27 000 eks., lisaks kahe viimase aasta ajakirjad. Avakogu laenusreeglid jäid siiski endiseks — koju laenutatakse põhiliselt 24 tunniks, erandina 5 päevaks. (INNOPAC-i reeglite järgi on põhiline laenutähtaeg nädal, erandina 24 tundi.) Suvel markeeriti kõik avakogu raamatud, et lugejatel oleks täpselt teada, milline laenureegel millise raamatu kohta kehtib. Et avakogu juurde on paigutatud piisavalt arvuteid, siis korraldati ümber ka teenindust. Seati sisse konsultantide ametikohad, kelle põhiülesandeks on lugejate konsulteerimine nii arvutikata-loogi kui ka interneti osas.

Kuigi **fonoteegi** uusi teenindusruume ei jõutud veel käiku anda, tehti ära suurem osa eeltööst teeninduse parandamiseks selles valdkonnas. Avatud Eesti Fondi ja *Open Society Institute*'i rahaga (projekt "Keele- ja muusikaõppekeskus Tartu Ülikooli Raamatukogus") oli võimalik uued kuulamiskohad varustada moodsa helitehnikaga. Valmisid uued riulid CD-de ja vinüülheliplaatide paigutamiseks. Oluline abi lugejateeninduse korraldamisel oli Eesti Muusikaakadeemia poolt kasutada antud 4-komponendilisest muusikakeskusest koos kõrvaklappidega.

Teist täisaastat käigus olnud **multimeedia klass ja Eurodokumentatsiooni Keskus** olid endiselt väga kasutatavad — 26 352 külastust (1997. a. 21 000).

Füüsikaraamatukogust anti sotsiaalteaduste alane kirjandus (351 eks.) teistesse kogudesse, kuna selle eriala loenguid füüsikamajas enam ei peeta.

Raamatukogudevahelises laenutuses rakendati kõigile tellitavatele koopiatele unifit-seeritud hinnad, vastavalt lehekülgede arvule kas 30 või 60 kr. koopia eest. See tõi esialgu kaasa tellimuste arvu vähenemise (1998 — 3345, 1997 — 5656 tellimust). Muutus proportsioon tellitavate koopiate ja raamatute vahel. Kui 1997. a. moodustasid raamatud 15% tellitava kirjanduse arvust, siis 1998. a. — 32%, suurenes ka tellitavate raamatute absoluutarv (1997 — 632, 1998 — 731 raamatut). Eelkõige tudengite ja magistrantide arvel on kasvanud RVL-i teenuste kasutajate arv (1997 — 367, 1998 — 468 lugejat). Tellimuste täitmise protsent on u. 90, mis vastab rahvusvahelistele standarditele. 80% tellimustest tehakse elektrooniliselt.

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna varasid kasutas 565 lugejat-uurijat (6000 laenutust, 2300 külastust), kellest u. 62% olid TÜ üliõpilased, õppejõud, teadurid ja teenistujad, ülejäänud kasutajaskonna moodustavad õpetajad, muuseumitöötajad, arhivaarid, kodu-uurijad jne. Väljastpoolt Eestit oli uurijaid Venemaalt, Ungarist, Leedust, kõige enam Saksamaalt ja Soomest. Materjale kasutati mitmesugustel teadus- ja kultuuriloolistel, isiku- ja kirjandusloolistel ning ajalooteemadel, näit. eesti rahvamuusika, Tartu muusikaelu, Järva-Madise kihelkonna mõisad, Tartumaa sõjasuvi 1944 jne. Uurijatele valmistati 748 kaadrit mikrofilmi ja negatiive, 290 fotokoopiat ning 70 kserokoopiat.

Ülikooli astujaid teenindas selgi aastal humanitaarraamatukogu, vajaminev õppekirjandus deponeeriti peakogust ja Tartu Kunstigümnaasiumist.

Päringute alusel andsid bibliograafid kokku 4297 **suulist teadist**, mille hulgas oli bibliograafiateadiseid 2314, leidumus- — 792, teema- — 604, metoodika- — 415 ja fakti- — 172, ja KHO töötajad 850 suulist teadist. Bibliograafiateadistest oli enamik endiselt seotud TÜ ajaloo ja tema kasvandikega. Lugejate suuliste päringutele vastatakse raamatukogus kokku 16 teeninduspunktis, lisaks olgu nimetatud veel näit. kataloogikonsultant, lugemissaalid jne. Kataloogikonsultandi töö on endiselt nõutav ja mahukas. Lugejad küsivad sagedamini kirjandust just kindlal teemal.

Kirjalikke päringuid oli kõige rohkem Eestist — 28, Saksamaalt 19, aga ka Itaaliast, Lätist, Soomest, Jaapanist jm. Kirja teel anti u. 900 teadist, enim isikute kohta (L. Strümpell, G. Kolosov, TÜ-s farmaatsiat kuulanud H. A. Rothermel, F. M. Klinger, H. v. Keyserling, A. v. Krusensterni ümbermaailmareisi kaaslane H. v. Löwenstern), aga ka raamatukogus leiduvate käsikirjade, varatrükiste ja kunstivarade kohta, näit. prantsuskeelne 17.–18. saj. perioodika, S. Münsteri “Cosmographia universalis” väljaanded, Telemanni, Leibnizi, Hübarti jt. kirjavahetused jne. Kirjalikele päringutele vastamiseks valmistati ka 1343 kserokoopiat.

9. dets. 1997. a. avatud raamatukogu **elektroonilisele infoteenistusele** (lähemalt vt. aastaraamat '97, lk. 14) laekus aasta jooksul 252 päringut 20 eri riigist.

VIII. Lugejakoolitus

Esmakursuslastele peeti 58 õppust. Nendel käis 430 üliõpilast, kellest näit. välis-üliõpilasi oli 55, Pärnu kolledžist 90, Türi kolledžist 30. Õpetajaiks oli 13 raamatukogutöötajat. Uutele lugejatele korraldasid elektronkataloogi tutvustavaid õppusi ka kataloogimisosakonna töötajad.

23.09.–25.11. tutvustasid infoosakonna töötajad igal kolmapäeval teadusandmebaaside kasutamist. Osales 21 inimest.

IX. Teadustöö

1998. a. oli käsil 7 teemade ringi.

1) Raamatukogu teeninduskorralduse toimivus (juh. U. Tõnnov).

Balti-Rootsi koostööprojekti raames läbi viidud lugejauuringu tulemused publitseeriti ingliskeelsetena ERR-i toimetiste 8. vihikus "Research Libraries in Public Information System : Towards Performance Quality", kus meie raamatukogus toimunud uuringut esindasid U. Tõnnovi, Ü. Musta, L. Dubjeva ja K. Miili artikkel. Teema lõppes.

2) Tartu Ülikooli Raamatukogu ja kogude ajalugu 19.–20. sajandil (juh. M. Ermel).

Koguti materjale koostatava raamatukogu ajaloo tarbeks.

Trükivalmis sai "Tartu Ülikooli Raamatukogu töid" 11. kogumik, mis käsitleb komplekteerimise ja kataloogisüsteemi väljaarendamist XIX sajandil ja XX sajandi algul ning TÜR-i ajaloolisi kogusid (R. Michelson, L. Dubjeva, M. Rand, I. Kukk, E. Jaanson, K. Tammur, N. Vorobjova, T. Šahhovskaja, K. Taal, A. Laumets). Raamatukogus säilitatavatele autograafidele oli pühendatud ettekandepäev "*Epistolae autographae*. Kirjavahe- tused ja kollektioonid", kus peeti 9 ettekannet, mis täiendatuna avaldatakse raamatukogu tööde 12. kogumikus. M. Ermel esines kahe ettekandega erihoiu likvideerimisest.

3) Tartu Ülikooli ajalugu 19. sajandil ja 20. sajandi I poolel (täitja H. Tankler).

H. Tankler oli pikemaajalistel komandeeringutel Saksamaal jm., et uurida TÜ teadlaste sidemeid ja koostööd teiste maade kõrgkoolidega. H. Tankleri juhendamisel koostatakse aastatel 1802–1918 Tartu Ülikoolis töötanud õppejõudude-täppisteadlaste tööde bibliograafilist andmebaasi, mida finantseeritakse Eesti Teadusfondi granti 3063 alusel.

4) Eesti-, Liivi- ja Kuramaa haritlaskonna kujunemine ja akadeemilised sidemed 17.–18. sajandil (täitja A. Tering).

Teatmeteose "Balti üliõpilaste matrikel 1561–1800" jaoks on kogutud andmeid u. 6000 üliõpilase kohta, neist 3112 kohta on vormistatud ja sisestatud arvutisse lühia- rtiikkel. Nii kodu- kui ka välismaistes teadusajakirjades ja kogumikes on A. Tering nimetatud teemal publitseerinud 6 artiklit u. 140 lk-l.

5) Tartu ülikooli trükikoja toodang aastail 1632–1710 (täitjad E. Jaanson, M. Rand).

E. Jaanson lõpetas põhimõtteliselt 1386 kirjet sisaldava bibliograafia käsikirja koosta- mise, kirjutamata on sissejuhatus, saatesõna, välja valimata illustreeriv materjal.

6) Kultuuriväärtuste seisund Eesti suuremates raamatukogudes. Eesti raamatu- varade säilitamine (UNESCO projekt nr. 98, ENA 301; juht M. Siiner (ERR); konsultandid J. Palm (Kopenhageni Kuninglik Raamatukogu) ja K. Konsa (Eesti Postimuseum); täitjad TÜR-ist J. Lehtaru, M. Ilus; ühisprojekt Eesti Kirjandus- muuseumi, Eesti Akadeemilise Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukoguga).

Uuringute läbiviimine on eeltingimuseks, mille põhjal UNESCO otsustab, kas ja kui suures ulatuses toetada Eesti trükise restaureerimist ja säilitamist. Aasta jooksul projekti töögrupp jagas omavahel ülesanded. Töötati välja valimi põhimõtted (M. Ilus) ja valiti meetodika paberi vananemisastme määramiseks füüsikalise-keemiliste meetoditega (J. Lehtaru).

7) **Eesti mõistatused (eesti rahvaluule teadusliku suurpublikatsiooni *Monumenta Estoniae antiquae* IV seeria koostamine)** (juh. prof., akad. A. Krikmann, ühisprojekt Eesti Keele Instituudiga).

Raamatukogust osaleb väljaande ettevalmistustöös R. Saukas, kes märkis kartoteegis tüüpide redaktsioonitähised ja paberväljaandes tsiteeritavad tekstid (20 kasti, märksõnad 'raamat' – 'suhkur').

Raamatukogus toimus 2 ettekandepäeva ja Eesti raamatukoguhoidjate VII kongress "**Raamatukogud avatud ühiskonnas**" (kokku 50 ettekannet). Viimane korraldati koostöös Eesti Raamatukoguhoidjate Ühinguga. Enamiku ettekannete kohta avaldati raamatukogu paljunduses teesid, mida võis lugeda ka koduleheküljelt <http://www.utlib.ee>. Autograafide päeva ja kongressi ettekanded ilmuvad vastavates kogumikes tõenäoliselt 1999. a.

Teadustöö sihtfinantseerimise ümberkorraldamise tõttu EV-s olid raamatukogus vanemteaduri kohtadel töötavad H. Tankler ja A. Tering viidud finantsiliselt ja aruandluse järgi TÜ-s sihtfinantseeritava teadusteema "Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos" (juht. prof. Ü. Matjus) alla.

X. Kirjastustegevus

Aasta jooksul ilmus 5 raamatut (sealhulgas 2 *quasi*-trükist) kogumahuga 31 trükipoognat, mitmesuguseid reklaamväljaandeid 35 nimetust, neist enamik raamatukogu oma paljunduses (loend vt. lisa XIX). 1998. a. ilmus trükist viimane varasematel aastatel mitmel põhjusel publitseerimata jäänud käsikirjadest.

1998. aastal ilmunud väljaanded on kättesaadavad elektroonilisel kujul raamatukogu koduleheküljel <http://www.utlib.ee>. Frankfurdi raamatumessil olid eksponeeritud raamatukogu viimaste aastate trükised.

XI. Koostöö Eesti raamatukogudega

Komplekteerijatel on regulaarsed vahetussuhted kõigi Eesti suuremate raamatukogudega. Koordineerimine ja koostöö muutus eriti aktuaalseks väliskirjanduse tellimise osas. Võõrkeelse teadusperiodika tellimust kooskõlastati Eesti Akadeemilise Raamatukoguga, Füüsika Instituudi, Riigikohtu, Eesti Õiguskeskuse, Zooloogia ja Botaanika Instituudi, Euroteaduskonna ning Biokeskuse raamatukoguga. Alustati ka elektrooniliste ajakirjade ja

andmebaaside ostmise koordineerimist. Just 1998. aastal muutus väga heaks koostöö Eesti Rahvusraamatukoguga.

Pidevalt saadetakse materjali Eesti raamatukogude koondkataloogidele, mille koostamise põhiline keskus on Rahvusraamatukogu, kuhu läkitati 9 kirjet *Estonica*-materjalide kohta, 187 uut kirjet “Välisperioodika koondkataloogile” ja 1670 kaarti vanema kirjanduse kohta välisraamatute koondkataloogile, 263 kirjet raamatukogunduse uudiskirjanduse andmebaasile.

Tehti kaastööd retrospektiivsele rahvusbibliograafiale. Nimestike “Eestikeelne perioodika 1766–1940” (EAR, koost. T. Loogväli, 1655 nim.) ja “Eesti perioodika 1941–1944” (ERR, koost. K. Kaunissaar, 254 nim.) alusel kontrolliti trükiste leidumust TÜR-is, uusi nimetusi lisati 84. Nimetatud tööd tegid L. Kõiv, R. Somson, K. Taal, M. Türn. Teise käsikirja luges läbi M. Kümnik, tehes parandusi ja märkides ära küsitavusi. Veel võeti osa retrospektiivse rahvusbibliograafia “Eesti raamat 1918–1940” ja jooksva rahvusbibliograafia koostamise aruteludest.

Fonoteek osaleb Eesti Muusikakogude Ühenduse töös, millesse on haaratud kõik suuremad muusikaraamatukogud ja enamik maakonnaraamatukogude muusikaosakondi.

Eelmisel aastal otsustas Avatud Eesti Fond toetada uut mikrofilmimise ühisprojekti, millega luuakse paberandjatel oleva rahvuskultuurilise väärtusega materjali tagatisfond. Projekti on kaasatud seitse asutust: ERR, EAR, TÜR, Eesti Kirjandusmuuseum, Tallinna Linnaarhiiv, Eesti Ajalooarhiiv, Eesti Riigiarhiiv. Meie raamatukogus töötati välja mikrofilmimise ajalehtede 3. etapi nimekiri. TÜR-is ei saadud mikrofilmimisega alustada, kuna Saksamaalt ei jõudnud aparaat kohale.

RVL-i teel on raamatukogu saanud trükiseid Eesti Rahvusraamatukogust, Eesti Akadeemilise Raamatukogust, Eesti Meditsiiniraamatukogust.

Restauraatorid andsid nõu ja praktilist abi mitmele Eesti muuseumile ja raamatukogule, E. Wiiralti graafikakogu restaureerimise ja konserveerimise meetodika väljatöötamisel ja esilekerkinud probleemide lahendamisel, kogude seisundi uurimisel jne.

Raamatukogu rändnäitust “Dürer ja saksa renessanss” eksponeeriti Jõgeva Linna- raamatukogus, Narva Linnamuuseumis ja Siimusti raamatukogus.

Koostöö kohta teadusvallas vt. IX, 1, 6–7.

Ühiste probleemide lahendamiseks on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ) ja Kultuuriministeeriumi jne. juurde moodustatud asutustevahelised toimkonnad, milles osalevad ka TÜ Raamatukogu töötajad:

- 1) **Kogude toimkond** — TÜR-ist Ü. Treikelder, K. Uri, K. Viirsalu.
- 2) **Liigitamise ja märksõnastamise töörühm** — TÜR-ist H. Laanes, S. Nilbe, T. Tarkpea.
- 3) **Vanaraamatu toimkond** — TÜR-ist M. Rand, K. Tammur, V. Hiir, K. Kaugver.
- 4) **Raamatukogu- ja arhiivimaterjalide säilitamise toimkond** — TÜR-ist K. Jentson, R. Sonn, K. Laur.
- 5) **Bibliograafiatoimkond** — TÜR-ist M. Kümnik, A. Laumets.
- 6) **Analüütilise kirje töörühm** — TÜR-ist M. Kümnik, A. Laumets. Töörühm aasta jooksul koos ei käinud.
- 7) **Terminoloogiatoimkond** — TÜR-ist M. Onga.

- 8) ERÜ koolituse toimkond, Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu — TÜR-ist M. Ermel.
- 9) Ajakirja “Raamatukogu” toimetuse kolleegium — TÜR-ist U. Tõnnov.
- 10) Eesti raamatukogude, muuseumide ja arhiivide vaheline koordineeriv töögrupp “Eesti foto” — TÜR-ist S. Lembinen. Töörühm tööd ei alustanud.
- 11) Eesti Muusikakogude Ühenduse (EMKÜ) muusika märksõnastiku koostamise töörühm — TÜR-ist A. Kartul.
- 12) Elektrooniliste teavikute sundeksemplari loovutamise korra töörühm Kultuuriministeeriumi juures — TÜR-ist Ü. Must.

Seoses INNOPAC-ile üleminekuga on ELMET Konsortsium moodustanud kuus töörühma:

- 1) Kirje töörühm — TÜR-ist E. Loorits, K. Moont.
- 2) Normandmete töörühm — TÜR-ist E. Loorits, K. Moont.
- 3) Retrokonverteerimise töörühm — TÜR-ist K. Kaugver, L. Külv.
- 4) Liigitamise ja märksõnastamise töörühm — TÜR-ist H. Laanes, S. Nilbe.
- 5) Elektrooniliste teavikute komplekteerimise koordineerimise töögrupp — TÜR-ist M. Meltsas, K. Uri.
- 6) Perioodika töögrupp — TÜR-ist K. Moont, U. Otsus, A. Rämmer.

H. Tankler osaleb “Eesti teadlaste biograafilise leksikoni” toimetuskolleegiumi, “Eesti apteekide ajaloo” kolleegiumi ja TÜ Ajaloomuuseumi nõukogu töös. Ü. Must ja U. Tõnnov on Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu liikmed, K. Jentson on Eesti Hoiuraamatukogu nõukogu liige.

XII. Rahvusvaheline koostöö

Publikatsioonide vahetamine raamatukogude, teadusasutuste, organisatsioonidega on olnud stabiilne — vahetuspunkte oli u. 560. Vahetussuhted katkesid vaid Kuningliku Raamatukoguga Stockholmis ja Stockholmi ÜR-ga, uus vahetuskokkulepe sõlmiti aga Harvardi Ülikooli Fozzeri raamatukoguga. Göttingeni ja Greifswaldi ÜR-ga on komplekteerimisalane koostööprojekt tutvumis-infovahetuse faasis. 1998. aastal paranes koostöö Venemaa Teaduste Akadeemia raamatukoguga. Tihedamad sidemed on raamatukogul komplekteerimise vallas veel Moskva, Voroneži, Tomski ja Valgevene ülikoolide raamatukogudega ning Läti, Leedu ja Valgevene Teaduste Akadeemia raamatukoguga.

RVL-i olulisemad partnerraamatukogud on ülikooliraamatukogud Rootsis (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala), Soomes (Helsingi, Turu, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Taanis (Odense), Saksamaal (Berliin) ja Norras (Oslo). Aruandeaastal suurenes meilt laenutatava kirjanduse hulk — Läti ja Leedu raamatukogud tellivad aktiivselt koopiaid meditsiiniajakirjadest. Arveldamine toimub nendega rahvusvahelistes postimakse kupon-gides.

Külalisnäituste korraldamiseks raamatukogus toimib edukalt pikaajaline koostöösuhe Saksa LV ja Poola Vabariigi Suursaatkonnaga, aruandeaastal sõlmusid kontaktid Prantsuse ja Tšehhi saatkonnaga (näitused “Prantsuse Rahvuskogu ja Senat”, Tšehhi graafiline disain

“Typo Design Club”). Oma loomingut eksponeerisid raamatukogus kunstnikud Ungarist, Bulgaariast, Rootsist ja Soomest.

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnal on sidemed raamatukogudega Lätis, Rootsis, Saksamaal hankimaks koopiaid raamatukogus puuduvatest vanatrükistest ja muid vajalikke publikatsioone. Hamburgi ülikooli raamatukoguga on toimunud konsultatsioonid käsikirjade arvutitöötlusprogrammide ja andmebaaside osas.

Raamatukogu restauraatoritel on sidemed (infomaterjalide saamine, kirjavahetus) Amsterdamis asuva *European Commission on Preservation and Access*’iga, Soome Kirjanduse Seltsile ja Jyväskylä Ülikooli Raamatukogule antakse restaureerimisalast konsultatsiooni ja tehakse praktilisi töid soome raamatu restaureerimisel. J. Lehtaru täiendõppeks USA-s koostati slaidiprogramm raamatukogu restaureerimisosakonnast.

Raamatukogu osaleb kahes rahvusvahelises kootööprojektiis:

1) **“Handbuch des personalen Gelegenheitsschrifttums in europäischen Bibliotheken und Archiven”.**

Rahvusvaheline koostööleping 16.–18. sajandi saksakeelsete juhutrukiste registreerimiseks, kirjeldamiseks ja mikrofilmimiseks sõlmiti Osnabrücki Ülikooli ja Olmsi kirjastusega 1996. aastal (vt. aastaraamat ‘96, lk. 58–61). Lepingu raames töötasid Ü. Mölder ja K. Aasmäe rekataloogimise osakonnast. Valmisid andmebaasid (ajutiste nimetustega) “Tartu” ja “Dorpat” (kokku 5277 kirjet), mille alusel lepingupartnerid Osnabrücki Ülikoolist M. Klöcker ja K. Hagena koostasid nimekirja neid huvitavatest trükistest, mis vastavalt kas kopeeritakse või mikrofilmitakse. Esimene osa kopeeritud materjalist saadeti Osnabrücki.

2) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–1998→ (Vene aladel ilmunu). ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–1998→.**

Koostöö Soome Kodumaiste Keelte Uurimiskeskuse, Ungari TA Keeleteaduse Instituudi ja Hamburgi Ülikooliga (SLV) (lähemalt vt. V, 4).

Raamatukogu töötajad on esinenud välismaal ettekannetega, välismaistes väljaannetes on ilmunud uurimusi ja artikleid, teadur H. Tankler on olnud pikaajalistel komandeeringutel Saksamaal ja Šveitsis, et koguda materjali pooleliolevate uurimisteemade tarbeks. IFLA aastakongressil Amsterdamis käis T. Liivamägi, Läänemeremaade raamatukogude ühenduse *Bibliotheca Baltica* konverentsil osalesid P. Olesk, T. Liivamägi, M. Ermel, Ü. Must.

Raamatukogu on järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liige:

- Euroopa Teadusraamatukogude Ühendus (LIBER),
- Läänemeremaade raamatukogude ühendus *Bibliotheca Baltica*,
- Euroopa Meditsiiniraamatukogude Assotsiatsioon (EAHIL),
- Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude Assotsiatsioon (IAML),
- Euroopa Informatsiooni Assotsiatsioon (EIA) ja selle Balti- ja Põhjamaade haru.

XIII. Raamatukogu nõukogud, toimkonnad, kolleegiumid

1) Raamatukogu nõukogu

Koosseis: raamatukogu direktor P. Olesk, usuteaduskonna professor K. Kasemaa, õigusteaduskonna lektor V. Olle, arstiteaduskonna professor J. Harro, filosoofiateaduskonna dotsent V. Parve, bioloogia-geograafiateaduskonna lektor L. Ainsaar, füüsika-keemiateaduskonna dotsent U. Mäeorg, kehakultuuriteaduskonna vanemmetoodik M. Kivistik, matemaatikateaduskonna dotsent M. Abel, majandusteaduskonna professor M. Sörg, sotsiaalteaduskonna dotsent A. Pulver, filosoofiateaduskonna üliõpilane F. Puss, õigusteaduskonna üliõpilane K. Laurits, raamatukogu hoiuosakonna juhataja K. Jentson, raamatukogu teadusosakonna peatoimetaja R. Saukas.

Nõukogu pidas kolm koosolekut (28.01., 4.03., 25.03.), kus arutati eelarvet, projekti "Tartu Ülikooli raamatuvara" ja tutvuti USA ekspertide raportiga raamatukogu kohta.

2) Raamatukogu metoodikanõukogu

Koosseis: H. Epner, M. Ermel (kuni 7.09.), M. Ilus, K. Kaugver, T. Kuusik (alates 7.09.), M. Kümnik, T. Liivamägi, E. Loorits, M. Meltsas, P. Olesk (esimees), M. Rand, U. Tõnnov, R. Saukas, Ü. Treikelder. Nõukogu koosolekut protokollis S. Bachmann.

Metoodikanõukogu pidas ühe koosoleku (14.10.), kus arutati sundeksemplari seaduse täitmist ja pisitrükiste korraldamist.

Otsustati, et

- esimest sundeksemplari (ARH) hoitakse karpides ja mappides omaette koguna;
- pisitrükised säilitatakse valikuliselt;
- pisitrükise teist eksemplari säilitatakse vastavalt kasutusperspektiivile;
- pisitrükised säilitatakse temaatiliste mappide ja karpidena, kusjuures temaatika peab olema loogiliselt korrektne;
- iga pisitrükise mappi või karpi pannakse sisuleht;
- pisitrükise kirjeldamise ühikuks on mapp või karp.

3) Hoiutoimkond

Koosseis: K. Ainz, V. Hiir, M. Ilus, K. Jalas, K. Jentson (esimees), V. Klement, M. Rand, V. Selge.

Arutati

- hoiutingimusi põhikogu hoidlates, spetsiaalsete hoiuruumide võimalikkust ajalehtede, kaartidele, graafikale; raamatukogu säilituspoliitikat (5.03.);
- ajalehtede, sh. infolehtede komplekteerimist, säilitamist, mikrofilmimist; esimese sundeksemplari hoiustamist (13.04.);
- uut raamatukogudevahelist ajalehtede mikrofilmimise projekti, paberkoopiate tegemist vanematest trükistest (28.04.);
- sundeksemplari seaduse täitmist, pisitrükise korraldamist, metoodikanõukogule esitavaid ettepanekuid (7.10.);

- kogude hoiutingimusi, võimalusi säilituse parandamiseks (mikrofilmimine, koopiate tegemine, säästlik laenusrežiim, tagatisfond) (28.10.);
- esimese sündeksemplari säilitamist (17.11.).

4) Andmebaaside toimikond

Koosseis: M. Ermel, K. Kaugver, L. Külv, M. Kümnik, H. Laanes, E. Loorits (esimees), K. Moont (alates 1998), S. Nilbe, U. Otsus, E. Taevere, Ü. Treikelder.

Toimikond pidas viis koosolekut, kus arutati eelkõige üleminekut täielikule arvutikataloogimisele ja kirje probleeme (metoodilised soovitused kollektiivautori moodustamiseks).

Põhitähelepanu oli pööratud toimikonna liikmete poolt koostatud dokumendile “Retrospektiivse kataloogimise ja konverteerimise projekt Tartu Ülikooli Raamatukogus”, mis koosnes järgmistest osadest: 1) failide konverteerimine (E. Taevere), retrospektiivne konverteerimine (L. Külv, K. Kaugver), rekataloogimine (K. Kaugver), arvandmed projektide juurde (E. Loorits). Dokumendist ilmnes, et kui raamatukogus suudetaks nelja etapi jooksul sisestada elektronkataloogi 2,3 miljonit kirjet, siis saaksid seal peegeldatud kõik kogud. Retrokonverteerimist otsustati alustada õppekogu kirjandusest.

5) Bibliograafia- ja infotöö toimikond

Koosseis: M. Kümnik, A. Laumets (esimees), M. Meltsas, L. Teedema.

Toimikonna koosolekutel arutati põhiliselt üleminekut INNOPAC-ile ka analüütilisel bibliografeerimisel, koos teadusbibliograafia osakonna töötajatega tutvuti info- ja eurodokumentatsiooni osakonnas olevate andmebaasidega.

6) Kaardikogu toimikond

Koosseis: K. Jentson, V. Klement, A. Lentsius (esimees), E. Loorits, M. Rand, L. Teedema.

Toimikonnal aasta jooksul koosolekuid ei olnud.

7) Kirjastuskolleegium

Koosseis: M. Ermel, S. Issakov, M. Kümnik, P. Olesk (esimees), M. Rand, R. Saukas, U. Tõnnov.

Toimus 2 koosolekut, kus arutati 3 käsikirja: “Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1997”, “Meie õppisime raamatukogundust Tartu Ülikoolis” ja “Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. XI”. Kaks esimest arutluse all olnud väljaannet ilmusid aruandeaasta jooksul.

XIV. Töötajate enesetäiendamine

Olev Teder kaitses magistriväitekirja “Põhijooni Vene bütsantinistikast ja Tartu Ülikooli roll selles XIX–XX saj algul (kuni 1918. aastani)” (juhendaja prof. J. Kivimäe, oponendid prof. L. Kisseljova ja dots. V. Tamul), talle omistati *magister artium*’i teaduslik kraad ajaloo alal hindega *cum laude* (10.06.).

TPÜ infoteaduste osakonna juures asus doktorantuuris õppima O. Teder, teise aasta doktorant on Ü. Must. Magistrantuuris õpivad: TPÜ-s raamatukogundust/infoteadust T. Liivamägi, L. Dubjeva (kaitseb 1999. a.), M. Ermel, S. Nilbe; TÜ-s eesti keelt K. Pai ja kunstiajalugu I. Kukk.

L. Hansmann omandas TÜ täienduskoolituskeskusest soome keele ja kultuuri õpetaja lisaeriala (20 ap.). TPÜ raamatukogunduskursustel täiendas end R. Somson, kes sooritas ka vastava kutseeksami.

Tartu Ülikoolis õpivad S. Toomla ja K. Pettai eesti filoloogiat, A. Didrik semiootikat, Tartu Teoloogia Akadeemias M. Fedin, Tartu Lennukolledžis E. Vernik, avatud ülikooli loengutel käib A. Jõgi.

Viljandi Kultuurikolledžis õpivad raamatukogundust M. Karolin, S. Pärsimägi.

Raamatukogusiseses erialases täienduskoolituses oli esikohal INNOPAC-i rakendamise seotud temaatika. Käärikul toimus ELNET Konsortsiumi raamatukogudele kaks seminari: “INNOPAC ja raamatukogude koostöö” (5.–6. 02.) ja “Teenindusmooduli rakendamisest” (2.10.). 20. mail toimus teabepäev “INNOPAC — hetkeseis, probleemid ja perspektiivid” TÜ-i töötajatele. Teenindajatele tutvustati lühikursustel lühikirje koostamist, andmebaase jne.

Kaks pikemat koolituskursust korraldati ajaloolisest köitest: “Gooti stiil köitekunstis” ning “Renessanss- ja barokkstiil köitekunstis” (9 loengut, lektor E. Valk-Falk Eesti Akadeemilisest Raamatukogust). Viis restaureerimisosakonna töötajat koostasid kursuse lõpuks ka lektori poolt nõutud ühe köite kirjelduse ja kahjustuse analüüsi.

Kaheksa raamatukogu töötajat said osa võtta erialastest täiendusüritustest välismaal: I. Kukk õppereisil Helsingi ja Stockholmi muuseumidesse, K. Laur Amsterdamis restaureerimisalasel messil, J. Lehtaru restaureerimisalasel täiendõppel Andoveris ja Roomas, Ü. Must Kopenhaagenis koolitusprogrammis “Team Europe Estonia” (ka R. Tammeorg) ja Turu Ülikoolis “Urban history. Baltic region”, M. Poljakov Jyväskylä ametiühingualasel täienduskoolitusel, I. Smuškina Saksamaal tutvumas sealsete raamatukogude avalike suhete korraldusega, K. Tammur Helsingis seoses ajaloolise köite uurimisega (vt. ka lisa XXV, XXVI).

Rohkesti oli osavõtjaid võõrkeelte ning mitmesugustest arvuti kasutamise kursustest raamatukogus.

Aasta jooksul raamatukokku jõudnud erialast uudiskirjandust tutvustati töötajatele kodulehekülje vahendusel.

Kataloogijad ja komplekteerijad tutvusid vastava tööga ERR-is ja EAR-is.

M. Ermel koostas täiendkoolitusprogrammi “Raamatukogunduse ja informatsiooni alused”, samuti kava raamatukogunduse ja informaatika ning raamatuteaduse õpetamiseks Tartu Ülikooli juures.

XV. Ametiühing

Liikmeid 149, eelmisel aastal 153.

Büroo koosseis: M. Konson (usaldusisik, palgaküsimused), H. Luik (lastetöö), A. Rämmer (töökaitse), L. Teedema (sekretär, kultuuritöö), K. Uri (palgaküsimused).

Büroo koosolekuid oli 13.

Põhiprobleemiks oli töö- ja palgatingimuste parandamine:

- töötajate kohtumine rektorikandidaat prof. J. Aaviksooga 25.03.; kiri Haridus- ja Kultuuriministeeriumile ettepanekuga moodustada komisjon TÜR-i avalike teenuste finantseerimise probleemide lahendamiseks;
- töötajate üldkoosolek 8.05. palgaprobleemide arutamiseks (ülikoolis 1.03. jõustunud palgatõusu raamatukogus ei rakendatud);
- üle 100 töötaja vastas ametiühingu ankeedile "Aga mina arvan, et..."; pärast ankeedi läbitöötamist esitati raamatukogu direktorile, TÜ finantsdirektorile ja töökaitse spetsialistile TÜR-i ametiühingu büroo arvamus töötingimuste parandamiseks (9.10.);
- septembris ilmus esimene number kõrgkoolidevahelist "Ametiühingulehte";
- ametiühingutöö tutvustamine ajakirjanduses (M. Poljakovilt 21 artiklit).

Üritused, ettevõtmised:

- tegutses laste mängu- ja lauluring, naisvõimlemisrühm;
- ekskursioon marsruudil Siimusti — Palamuse — Luua puukool — Elistvere loomapark;
- näitering S. Madissoni juhtimisel esitas H. Raudsepa "Vedelvorsti";
- töötajate jõulupidu.